

and economical data had been reported. Comparing with the action of salt form sum, the significant increasing of growth parameters and economical data had been shown only for sum of combihumate forms of micro elements.

Key words: lactating sows, sucking piglets, weaning piglets, microelements, chelating forms, humates, combihumates.

УДК 636.27.082

ЖИВА МАСА КОРІВ УКРАЇНСЬКОЇ ЧОРНО-РЯБОЇ МОЛОЧНОЇ ПОРОДИ В ПЕРІОД ЇХ ВИРОЩУВАННЯ

Кузів М. І., к. с.-г. н.

Інститут біології тварин НААН

Корови української чорно-рябої молочної породи в період вирощування характеризуються високими середньодобовими приростами і у 18-місячному віці досягають живої маси 386,6-402,4 кг. Коефіцієнт мінливості живої маси залежно від вікового періоду коливався від 4,3 до 12,6 %. Ріст живої маси корів у період їх вирощування проходив нерівномірно. Найвищими абсолютні та середньодобові прирости були у віковий період 3-6 місяців – 71,6-74,3 кг та 782,3-811,9 г. Відносна швидкість та напруга росту живої маси тварин найбільшими були у віковий період від народження до трьох місяців. З віком тварин ці показники знижувалися.

Ключові слова: порода, корови, жива маса, абсолютний та середньодобовий прирости.

Генетично запрограмована продуктивність може бути реалізована лише за сприятливих умов вирощування тварин. Тому проблема вирощування племінного молодняка і надалі залишається актуальною. Вона повинна ґрунтуватись на біологічних закономірностях вікового росту і розвитку та сприяти повному прояву генетичного потенціалу продуктивності тварин [1, 3, 4, 7].

Жива маса тварин – об'єктивний показник росту організму. У біологічному розумінні ріст, як процес збільшення загальної маси клітин організму, його тканин і органів у часі, може бути визначений на підставі зміни живої маси тварин з віком. Шляхом систематичних зважувань досить точно визначають живу масу тіла тварин у кожний даний момент і її приріст та інтенсивність росту за будь-який проміжок часу [5, 6]. Жива маса корів у значній мірі обумовлена інтенсивністю росту в молодому віці. Тому, жива маса тварин в окремі вікові періоди є важливою селекційною ознакою.

Метою досліджень було дослідити закономірності росту корів української чорно-рябої молочної породи в період їх вирощування.

Матеріали і методи. Дослідження проведені на коровах української чорно-рябої молочної породи в Сокальському і Бродівському відділеннях ТзОВ «Молочні ріки», племінному репродукторі «Селекціонер» Львівської області та племінному заводі «Ямниця» Івано-Франківської області. Живу масу корів у період їх вирощування досліджували за матеріалами зоотехнічного обліку. Абсолютний приріст (D) за окремі вікові періоди і за весь період дослідження визначали за формулою:

$$D=W_t - W_o,$$

де W_t і W_o – кінцева і початкова жива маса, кг.

Середньодобовий приріст за окремі періоди і за весь період вирощування (0–18 міс.) тварин визначали за формулою:

$$R = \frac{W_t - W_o}{t_2 - t_1},$$

де W_t і W_o – жива маса в кінці і на початку періоду, кг;

t_2 і t_1 – вік в кінці і на початку періоду, днів

Відносну швидкість росту (К) визначали за формулою С. Броді:

$$K = \frac{W_t - W_o}{0,5 \times (W_t + W_o)} \times 100,$$

Напругу росту (К) визначали за коефіцієнтами приросту:

$$K = \frac{W_t - W_o}{W_o} \times 100$$

Кратність збільшення живої маси визначали шляхом ділення живої маси в 3-, 6-, 9-, 12-, 15- і 18-місячному віці на живу масу новонароджених теличок.

Одержані результати досліджень обробляли методом варіаційної статистики за Г. Ф. Лакінім [2].

Результати й обговорення. Корови української чорно-рябої молочної породи в період вирощування мали високі показники живої маси (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка живої маси корів у період їх вирощування, кг

Вік тварин, міс.	Господарство				Разом n=5903
	Молочні ріки (відділення)		Селекціонер n=1418	Ямниця n=1217	
	Сокальське n=2046	Бродівське n=1222			
Новонароджені	32,2±0,05	30,9±0,11***	31,6±0,07***	30,9±0,09***	31,5±0,04
3	97,7±0,15	96,1±0,35***	97,8±0,15	98,1±0,24	97,5±0,11
6	171,9±0,27	170,2±0,49**	169,4±0,26***	172,1±0,42	171,0±0,17
9	234,1±0,33***	231,6±0,67***	231,5±0,30***	239,9±0,58	234,2±0,23
12	292,7±0,38***	289,7±0,76***	287,5±0,35***	295,2±0,62	291,4±0,26
15	351,4±0,40	344,9±0,82***	338,8±0,39***	347,2±0,72***	346,1±0,29
18	402,2±0,43	392,4±0,78***	386,6±0,45***	402,4±0,78	396,5±0,31

Примітка. У цій та наступних таблицях вірогідність різниці між групами наведена при порівнянні з найбільшим значенням.

Найвищою жива маса при народженні була у тварин Сокальського відділення ТЗОВ «Молочні ріки» і за цим показником вони переважали особин Бродівського відділення і племзаводу «Ямниця» – на 1,3, племрепродуктора «Селекціонер» – на 0,6 кг при $P < 0,001$ у всіх випадках. За живою масою у 3-місячному віці

між тваринами племзаводу «Ямниця», племрепродуктора «Селекціонер» і ТзОВ «Молочні ріки» Сокальського відділення вірогідної різниці не виявлено, а ровесниці Бродівського відділення за цим показником поступалися їм на 2,0; 1,7 і 1,6 кг відповідно при $P < 0,001$ у всіх випадках. За живою масою між коровами у період вирощування у 6-місячному віці в Сокальському відділенні ТзОВ «Молочні ріки» і племзаводі «Ямниця» вірогідної різниці не виявлено і за цим показником вони переважали ровесниць Бродівського відділення на 1,7 ($P < 0,01$) і 1,9 ($P < 0,01$), племрепродуктора «Селекціонер» – на 2,5 ($P < 0,001$) і 2,7 кг ($P < 0,001$) відповідно. У 9- та 12-місячному віці тварини племзаводу «Ямниця» за живою масою переважали ровесниць Сокальського відділення ТзОВ «Молочні ріки» на 5,8 та 2,5, Бродівського відділення – на 8,3 та 5,5 і племрепродуктора «Селекціонер» – на 8,4 та 7,7 кг відповідно при $P < 0,001$ у всіх випадках. У 15-місячному віці тварини Сокальського відділення ТзОВ «Молочні ріки» за цим показником переважали особин Бродівського відділення на 6,5, племзаводу «Ямниця» – на 4,2 і племрепродуктора «Селекціонер» – на 12,6 кг при $P < 0,001$ у всіх випадках. Жива маса корів у період вирощування у 18-місячному віці в племзаводі «Ямниця» та Сокальському відділенні ТзОВ «Молочні ріки» була майже однаковою, а ровесниці Бродівського відділення і племрепродуктора «Селекціонер» за цим показником поступалися їм на 10,0 та 9,8 і 15,8 та 15,6 кг відповідно при $P < 0,001$ у всіх випадках. У середньому по чотирьох господарствах корови у період їх вирощування мали добрі показники росту і у 6-місячному віці досягали живої маси 171,0, у 12-місячному – 291,4 і у 18-місячному – 396,5 кг.

Коефіцієнт мінливості живої маси у всі вікові періоди найвищим був у тварин Бродівського відділення ТзОВ «Молочні ріки» і залежно від вікового періоду коливався від 7,0 до 12,6 % у Сокальському відділенні – від 4,9 до 7,0, у племрепродукторі «Селекціонер» – від 4,3 до 8,6 і у племзаводі «Ямниця» – від 6,8 до 9,7 %.

Кратність збільшення живої маси у всі вікові періоди найбільшою була у тварин племзаводу «Ямниця» (табл. 2). До 3-місячного віку за цим показником вони переважали ровесниць Сокальського відділення ТзОВ «Молочні ріки» на 0,2, Бродівського відділення і племрепродуктора «Селекціонер» – на 0,1 раза при $P < 0,001$ у всіх випадках. До 6 місяців у тварин племзаводу «Ямниця» і Бродівського відділення ТзОВ «Молочні ріки» кратність збільшення живої маси була більшою на 0,2 раза ($P < 0,001$) порівняно з ровесницями Сокальського відділення і племрепродуктора «Селекціонер». В наступні вікові періоди за цим показником тварини племзаводу «Ямниця» мали вірогідну перевагу над ровесницями з інших господарств (виняток – віковий період 15 місяців у тварин Бродівського відділення ТзОВ «Молочні ріки»).

Коефіцієнт мінливості кратності збільшення живої маси корів у період вирощування залежно від господарства і вікового періоду коливався від 6,2 до 14,8 %.

У корів племзаводу «Ямниця» абсолютний та середньодобовий прирости у період вирощування від народження до 3 місяців були більшими ніж у ровесниць племрепродуктора «Селекціонер», Сокальського і Бродівського відділень ТзОВ «Молочні ріки» відповідно на 1,0 та 10,7; 1,7 та 18,8 і 1,9 кг та 21,4 г при $P < 0,001$ у всіх випадках (табл. 3-4). За абсолютними та середньодобовими приростами від

Таблиця 2

Кратність збільшення живої маси корів у період їх вирощування, рази

Вік тварин, міс.	Господарство				Разом n=5903
	Молочні ріки (відділення)		Селекціонер n=1418	Ямниця n=1217	
	Сокальське n=2046	Бродівське n=1222			
3	3,0±0,01***	3,1±0,01***	3,1±0,01***	3,2±0,01	3,1±0,01
6	5,4±0,01***	5,6±0,02	5,4±0,01***	5,6±0,02	5,5±0,01
9	7,3±0,01***	7,6±0,03***	7,4±0,01***	7,8±0,02	7,5±0,01
12	9,1±0,02***	9,5±0,04*	9,1±0,02***	9,6±0,03	9,3±0,01
15	11,0±0,02***	11,3±0,04	10,8±0,02***	11,3±0,03	11,1±0,01
18	12,6±0,02***	12,9±0,05**	12,3±0,02***	13,1±0,04	12,7±0,02

З до 6 місяців між тваринами племзаводу «Ямниця», Сокальського і Бродівського відділень ТзОВ «Молочні ріки» вірогідної різниці не виявлено, а ровесниці племрепродуктора «Селекціонер» за цими показниками поступалися їм відповідно на 2,4 та 26,4; 2,7 та 29,6 і 2,6 кг та 27,1 г при $P < 0,001$ у всіх випадках. Від 6 до 9 і від 15 до 18 місяців абсолютні та середньодобові прирости найвищими були у тварин племзаводу «Ямниця», а від 9 до 12 і від 12 до 15 місяців ці показники найвищими були у тварин Сокальського відділення ТзОВ «Молочні ріки». За весь період вирощування від народження до 18 місяців за абсолютними та середньодобовими приростами між тваринами племзаводу «Ямниця» і Сокальського відділення ТзОВ «Молочні ріки» вірогідної різниці не виявлено, а тварини Бродівського відділення за цими показниками поступалися їм на 9,8 та 18,0 і 8,5 та 15,5 і переважали особин племрепродуктора «Селекціонер» на 6,6 кг та 12,0 г відповідно при $P < 0,001$ у всіх випадках. У середньому по чотирьох господарствах абсолютні і середньодобові прирости найвищими були у віковий період від 3 до 6 місяців.

Таблиця 3

Абсолютні прирости живої маси корів у період їх вирощування, кг

Вікові періоди, міс.	Господарство				Разом n=5903
	Молочні ріки (відділення)		Селекціонер n=1418	Ямниця n=1217	
	Сокальське n=2046	Бродівське n=1222			
0-3	65,5±0,14***	65,3±0,33***	66,2±0,11***	67,2±0,21	66,0±0,10
3-6	74,3±0,18	74,1±0,37	71,6±0,14***	74,0±0,28	73,5±0,12
6-9	62,2±0,18***	61,4±0,37***	62,1±0,11***	67,8±0,36	63,2±0,13
9-12	58,6±0,14	58,1±0,32	56,0±0,12***	55,3±0,31***	57,2±0,11
12-15	58,7±0,14	55,2±0,29***	51,3±0,10***	51,9±0,32***	54,8±0,11
15-18	50,8±0,15***	47,5±0,28***	47,8±0,13***	55,2±0,30	50,3±0,11
0-18	370,1±0,42	361,6±0,76***	355,0±0,42***	371,4±0,76	365,0±0,30

Середньодобові прирости живої маси корів у період їх вирощування, г

Вікові періоди, міс.	Господарство				Разом n=5903
	Молочні ріки (відділення)		Селекціонер n=1418	Ямниця n=1217	
	Сокальське n=2046	Бродівське n=1222			
0-3	715,8±1,52***	713,2±3,62***	723,6±1,22***	734,6±2,26	721,0±1,07
3-6	811,9±1,96	809,4±4,06	782,3±1,53***	808,7±3,06	803,6±1,31
6-9	679,3±1,94***	671,5±4,08***	678,8±1,25***	740,7±3,94	690,3±1,42
9-12	640,4±1,59	634,7±3,52	612,2±1,29***	604,6±3,35***	625,0±1,20
12-15	641,5±1,53	603,1±3,12***	560,1±1,14***	567,5±3,55***	598,7±1,23
15-18	555,6±1,63***	519,4±3,06***	522,5±1,37***	603,1±3,25	550,0±1,20
0-18	675,3±0,77	659,8±1,39***	647,8±0,77***	677,8±1,39	667,0±0,54

У тварин Сокальського відділення ТЗОВ «Молочні ріки» коефіцієнт мінливості абсолютних та середньодобових приростів, залежно від вікового періоду, знаходився в межах 9,6-13,3, у Бродівському відділенні - 17,5-21,2, у племрепродукторі «Селекціонер» – 6,3-9,9 і у племзаводі «Ямниця» – 10,7-21,8 %. За період вирощування від народження до 18-місячного віку цей показник у корів вищеназваних господарствах становив 5,2; 7,4; 4,5 і 7,1 % відповідно.

Про напруженість росту тварин можна судити за коефіцієнтами приросту живої маси (табл. 5). Найбільша напруга росту живої маси корів у період вирощування у всіх господарствах була від народження до 3-місячного віку. З кожним послідувачим віковим періодом цей показник знижувався і найнижчим він був у віковий період від 15- до 18-місячного віку. У тварин племзаводу «Ямниця» у вікові періоди від народження до 3-місячного, від 6- до 9-місячного і від 15- до 18-місячного віку напруга росту живої маси була найвищою і за цим показником вони переважили ровесниць Сокальського відділення ТЗОВ «Молочні ріки» на 14,3; 3,3 і 1,1, Бродівського відділення – на 4,6; 3,3 і 1,5, племрепродуктора «Селекціонер» – на 8,3; 2,8 і 1,3 % відповідно при $P < 0,001$ у всіх випадках. Коефіцієнт приросту живої маси від 3-до 6-місячного віку у тварин ТЗОВ «Молочні ріки» Бродівського відділення був вищим ніж у ровесниць Сокальського відділення на 2,3, племзаводу «Ямниця» – на 2,9 і племрепродуктора «Селекціонер» – на 5,3 % відповідно при $P < 0,001$ у всіх випадках. У віковий період від 9 до 12 місяців у тварин обох відділень ТЗОВ «Молочні ріки» цей показник був однаковий, а у особин племзаводу «Ямниця» і племрепродуктора «Селекціонер» – нижчим відповідно на 1,3 ($P < 0,001$) і 0,5 % ($P < 0,001$). У віковий період від 12 до 15 місяців напруга росту живої маси тварин Сокальського відділення ТЗОВ «Молочні ріки» порівняно з тваринами Бродівського відділення була вищою на 0,7 ($P < 0,001$), племрепродуктора «Селекціонер» – на 1,6 ($P < 0,001$) і племзаводу «Ямниця» – на 1,8 % ($P < 0,001$).

У Сокальському відділенні ТЗОВ «Молочні ріки» коефіцієнт мінливості напруги росту живої маси корів у період їх вирощування, залежно від вікового періоду, коливався від 9,9 до 14,1, у Бродівському відділенні – від 16,7 до 23,7, у племрепродукторі «Селекціонер» – від 6,0 до 9,2 і у племзаводі «Ямниця» – від 12,8 до 19,3 %.

Таблиця 5

Напряга росту живої маси корів у період їх вирощування, %

Вікові періоди, міс.	Господарство				Разом n=5903
	Молочні ріки (відділення)		Селекціонер n=1418	Ямниця n=1217	
	Сокальське n=2046	Бродівське n=1222			
0-3	204,7±0,54***	214,4±1,33***	210,7±0,51***	219,0±0,81	211,1±0,40
3-6	76,2±0,18***	78,5±0,53	73,2±0,12***	75,6±0,28***	75,8±0,14
6-9	36,3±0,11***	36,3±0,23***	36,8±0,08***	39,6±0,22	37,1±0,08
9-12	20,0±0,04	20,0±0,10	19,5±0,03***	18,7±0,09***	19,4±0,04
12-15	16,7±0,04	16,0±0,08***	15,1±0,03***	14,9±0,08***	15,8±0,03
15-18	12,6±0,03***	12,2±0,07***	12,4±0,03***	13,7±0,07	12,7±0,03

Відомо, що дійсну швидкість росту живої маси та ступінь напруженості фізіологічних процесів, що відбуваються в організмі тварин у різні вікові періоди, характеризує їх відносний приріст. За цим показником спостерігалася аналогічна картина, як і при дослідженні напруги росту живої маси тварин, тобто найвищим він був у тварин у період від народження до 3-місячного віку (табл. 6). З віком тварин відносна швидкість росту їх живої маси знижувалася. У вікові періоди від народження до 3-місячного, від 6- до 9-місячного і від 15- до 18-місячного віку найвищим цей показник був у тварин племзаводу «Ямниця», від 3- до 6-місячного і від 9- до 12-місячного віку – у тварин ТЗОВ «Молочні ріки» Бродівського відділення та від 12- до 15-місячного віку – у тварин Сокальського відділення.

Таблиця 6

Відносна швидкість росту живої маси корів у період їх вирощування, %

Вікові періоди, міс.	Господарство				Разом n=5903
	Молочні ріки (відділення)		Селекціонер n=1418	Ямниця n=1217	
	Сокальське n=2046	Бродівське n=1222			
0-3	100,8±0,13***	102,3±0,31***	102,4±0,13***	104,1±0,18	102,2±0,09
3-6	55,1±0,09*	55,8±0,26	53,6±0,06***	54,7±0,15***	54,8±0,07
6-9	30,6±0,08***	30,5±0,16***	31,0±0,06***	32,9±0,15	31,2±0,06
9-12	22,3±0,05	22,4±0,12	21,6±0,04***	20,8±0,11***	21,8±0,04
12-15	18,3±0,05	17,5±0,09***	16,4±0,03***	16,2±0,09***	17,2±0,03
15-18	13,5±0,04***	13,0±0,08***	13,2±0,03***	14,8±0,08	13,6±0,03

У Сокальському відділенні ТЗОВ «Молочні ріки» коефіцієнт мінливості відносної швидкості росту живої маси тварин, залежно від вікового періоду, знаходився в межах 6,0-13,1, у Бродівському відділенні – в межах 10,5-22,9, у племрепродукторі «Селекціонер» – в межах 4,5-8,4 і у племзаводі «Ямниця» – в межах 6,2-20,3 %.

Висновки:

1. Корови української чорно-рябої молочної породи в період вирощування характеризуються високими середньодобовими приростами і у 18-місячному віці досягають живої маси 386,6-402,4 кг.
2. Коефіцієнт мінливості живої маси залежно від вікового періоду коливався від 4,3 до 12,6 %.
3. Найвищими абсолютні та середньодобові прирости були у віковий період 3-6 місяців.
4. Відносна швидкість та напруга росту живої маси тварин найбільшими були у віковий період від народження до трьох місяців і з віком тварин ці показники знижувалися.

Бібліографічний список

1. Височанський Й. С. Ріст і розвиток та біологічні особливості помісних телиць різних генотипів / Й. С. Височанський // Науковий вісник Львів. нац. ун-ту вет. медицини та біотехнологій ім. С. З. Гжицького. – Львів, 2015. – Т. 17, № 1, ч. 3. – С. 33-39.
2. Лакин Г. Ф. Биометрия : учеб. пособ. / Лакин Г. Ф. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Высшая школа, 1990. – 352 с.
3. Паніна С. П. Залежність молочної продуктивності корів від інтенсивності росту телиць / С. П. Паніна // Біологія тварин. – Львів, 2015. – Т. 17, № 3 : Актуальні проблеми сучасної біології, тваринництва та ветеринарної медицини : тези доп. міжнар. наук.-практ. конф. – С. 193.
4. Федорович В. В. Молочна продуктивність корів української червоно-рябої молочної породи залежно від їх живої маси у період вирощування / В. В. Федорович, Є. І. Федорович, Р. С. Осередчук // Зоотехнічна наука: історія, проблеми, перспективи : матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф. – Кам'янець-Подільський, 2016. – С. 130-132.
5. Федорович Є. І. Західний внутрішньопородний тип української чорно-рябої молочної породи: господарсько-біологічні та селекційно-генетичні особливості / Є. І. Федорович, Й. З. Сірацький. – К.: Науковий світ, 2004. – 385 с.
6. Хмельничий Л. М. Характеристика ремонтних телиць української червоно-рябої молочної породи за розвитком живої маси / Л. М. Хмельничий, В. П. Лобода // Вісник Сумського нац. аграр. ун-ту. – Суми, 2014. – Вип. 2/2. – С. 10-13.
7. Ефективність використання первісток української чорно-рябої молочної породи, вирощених за різних технологій у молочний період / І. П. Чумаченко, А. Я. Маньковський, Л. А. Коропець [та ін.] // Вісник Сумського нац. аграр. ун-ту. – Суми, 2014. – Вип. 2/2. – С. 64-68.

ЖИВАЯ МАССА КОРОВ УКРАИНСКОЙ ЧЕРНО-ПЕСТРОЙ МОЛОЧНОЙ ПОРОДЫ В ПЕРИОД ИХ ВЫРАЩИВАНИЯ

Кузив М. И., Институт биологии животных НААН

Коровы украинской черно-рябой молочной породы в период выращивания характеризуются высокими среднесуточными приростами и в 18-месячном возрасте достигают живой массы 386,6-402,4 кг. Коэффициент изменчивости живой массы в зависимости от возрастного периода колебался от 4,3 до 12,6 %. Рост живой массы коров в период их выращивания проходил неравномерно. Наибышие абсолютные и среднесуточные приросты были в возрастной период 3-6 месяцев – 71,6-74,3 кг и 782,3-811,9 г. Относительная скорость и напряжение

роста живой массы животных наивысшими были в возрастной период от рождения до трех месяцев. С возрастом животных эти показатели снижались.

Ключевые слова: порода, коровы, живая масса, абсолютный и среднесуточный приросты.

LIVE WEIGHT OF COWS OF UKRAINIAN BLACK-AND-WHITE DAIRY BREED DURING THEIR RAISING

Kuziv M. I., Institute of Animal Biology NAAS of Ukraine

Cows of Ukrainian black-and-white dairy breed during period of raising are characterized by high average daily gains and in 18 months of age reach a live weight of 386.6-402.4 kg. The coefficient of variability of live weight, depending on the age period ranged from 4.3 to 12.6 %. The growth of live weight of cows during their raising was uneven. The highest absolute and average daily gains were in the age period of 3-6 months – 71.6-74.3 kg and 782.3-811.9 g. The relative growth rate and intension of live weight growth of animals were the largest in age period from birth to three months. With age of the animals these figures decreased.

Key words: breed, cows, live weight, absolute and average daily gain.

УДК 636.57: 577.21

ПРОДУКТИВНІ ЯКОСТІ КУРЕЙ ПОРІД УКРАЇНСЬКОЇ СЕЛЕКЦІЇ РІЗНИХ ГЕНОТИПІВ ЗА ЛОКУСАМИ РОДИНИ ТРАНСФОРМУЮЧИХ РОСТОВИХ ФАКТОРІВ БЕТА

Кулібаба Р. О., к. с.-г. н.

Інститут тваринництва НААН

Вивчено зв'язок різних алельних варіантів генів родини трансформуючих ростових факторів бета з показниками продуктивності курей порід бірківська барвіста, полтавська глиняста та Род-айленд червоний. Для яєчних курей породи бірківська барвіста лінії А показано достовірну різницю між алельними варіантами локусів TGF- β 1 та TGF- β 3 за кількістю яєць за 40 тижнів продуктивного періоду. Для яєчно-м'ясних курей породи полтавська глиняста виявлено достовірну різницю за кількістю яєць за 40 тижнів продуктивного періоду за локусами TGF- β 1, TGF- β 2 та TGF- β 3; за показниками живої маси, маси тушки – TGF- β 1; за показником маси яйця на 52 тиждень життя – TGF- β 3. Для яєчно-м'ясних курей породи Род-айленд червоний показано достовірну різницю за кількістю яєць за 40 тижнів продуктивного періоду та за показником маси м'язового шлунку за локусом TGF- β 2; за масою яйця на 52 тиждень життя, а також за масою серця та печінки – TGF- β 3. За іншими показниками значної різниці в дослідних популяціях курей не виявлено.

Ключові слова: кури, поліморфізм, популяція, трансформуючий ростовий фактор бета, несучість, алель.

Вивчення генетичної структури дослідних популяцій курей – необхідний перший крок у загальній стратегії маркер-асоційованої селекції у птахівництві [1]. Проведення генетико-популяційних досліджень дозволяє оцінювати алельну різноманітність за кожним із цільових локусів, виявляти поліморфні та мономорфні варіанти різних генів. Також важливим є встановлення факту наявності/відсутності